

Egy hónap a „Rozgonyi Cecília 49. sz.” női munkatáborban*)

Éjfél volt éppen, amikor kiindult a vonat a Keleti-pályaudvar üvegcsarnokából. Az egyik harmadik osztályú kocsiban negyven leány figyelte dobogó szívvel, a kerekek lassan gyorsuló zakatolását. Negyven leány, akik eddig sohasem látták egymást, de most egy tűz lobog a szemükben, a hazának, fájnak a szeretete, egy vágyuk van csak, önzetlenül segíteni a rászorulóknak. Bajtársként szorítják meg keményen, férfiasan egymás kezét. Így indulnak Erdély egyik kis falujának szabad magyarjai közé, hogy szívüket, lelküket, dolgos két kezüket, egy hónapig odaadják a sokat szenvedett, nélkülöző magyar testvéreknek.

Délután két órakerkeztünk Kolozsvárra. A pályaudvar tarka zsi-bongása felébresztett abból a kábulatból, amelyben az egész utat megtettük. Sajnos a várost nem nézhettük meg. Azonnal átszálltunk és már indultunk is tovább északnak a „*Holtengeren*” át Désre. Déstől keletre 17 km-re van az utolsó vasúti állomás, Bethlen. Innen csak szekéren folytathatjuk tovább az utat. Alkalmos vonatunk nem volt, s így kocsinakat egy német katonaszervevényhez kapcsolták. Így érkeztünk meg Kozárvár, Csicsószentmihály, Baca, Retteg, Felőr, Csicsókeresztur, Várkúndon át Bethlenbe. Ez a vonal a Szamos völgyében húzódik, a jobbra román, illetve vegyes lakosságú falvak is mind a víz partján fekszenek. Északkeletről az Ilosvai-hegység látszik, a vízen túl pedig a Mezőség északi peremén öt-hatszáz méter magas dombok kezdődnek. Ott húzódik meg valamelyik hegyoldalon Magyardecse is, ahova nekünk még az éj folyamán fel kellene jutnunk. Azonban a bivalyszeke-
rek késtek s nekünk Bethlenben kellett vesztegelnünk.

Közben táborvezetőnk a decsei viszonyokról tájékoztatott. Magyardecse színmagyar lakosságú falu. Ezt csak akkor tudjuk eléggé értékelni, ha figyelembe vesszük azt a körülményt, hogy a magyarság a környező falvakban mindenhol kisebbségben él. Decse székely telepítés. A Bethlen grófok hozták ide 13 székely családot. Azóta itt élnek elzárkózva a környező falvaktól. Csak piacra járnak le Rettegre. Büszkéek, önértetek. Tisztán megőrizték nyelvüket, becsületos magyar nevüket. Kicsit bizalmatlanul fogadták az első tábor. (Mi a második időszakra július 1-től augusztus 22-ig jelentkeztünk.) Nem tudták elképzelni, mit akarnak, miért jöttek ide a munkaszolgálatosok? Különösen a tábor élelmezése jelentett nagy gondot. A parancsnokság éjtszakánként a környező falvakat járta, hogy reggelre élelmet teremtsen a tábor részére. Ez azonban csak addig tartott, amíg egyik vasárnap Fóris Ida táborvezetőnk egy lelkes, szívhezszóló beszéd keretében megismertette a lakossággal az Egyetemi Önkéntes Munkaszolgálat célját. Megmagyarázta, hogy a leányok dolgozni jöttek ide, segíteni akarnak önzetlenül, szere-

*) A cikk szerzője 19 éves, a középiskolából frissen kikertült leány. Írását, mely valósággal lehel az első *opus* jellemző levegőjét, szívesen közöljük, mert fontosnak tartjuk a magyar nevelői rendnek bemutatni, ime, így reagál az ifjúság a jó, szép, nemes korszerű mozgalmakra.
A szerk.

tettel mindenkin. A legnehezebb, legpiszkosabb munkát is örömmel elvállalják. Megtört a jég, s a falu lakossága szívébe fogadta a „pötytös kisasszonyokat.“ Sírva engedték el az első táborát és minket is szeretettel várnak.

Késő éjszakára járt már az idő. A kocsik még mindig nem jelentkeztek. Nem várhattunk tovább. Visszamentünk egy vasúti kocsiba és üléseken, csomagtartókon, koffereken elhelyezkedve aludtunk reggel 5-ig. A szekerekről még mindig semmi hír. Gyalog vágtunk hát neki a 14 km-es útnak. Hej, sohse tudtuk, hogy ilyen nehéz dolog a hegymászás. Eleinte még nótázni is volt kedvünk, de amikor egyre melegebben tűzött a nap, az út mindig meredekebb lett, már el-elakadt a lélegzetünk. Ráadásul a kincstári cipő kegyetlenül törte a lábunkat. Legtöbben már a kezükben is vitték. Két falun haladtunk keresztül: Omlásalján és Árpástón. Omlásalja valamikor magyar lakossága ma már románul beszél, érez, és románnak is vallja magát, habár még ma sem tudta levetkezni a magyar faji jellemvonásokat (hirtelen fellobbanás, virtuskodás stb.) Ezek még ma is megkülönböztetik Omlásalja lakosságát a román néptől. Sőt teljesen magyar neveket is lehet hallani: Kocsis, Gáspár, — de a keresztnévük már Gyorgye és Juon. Belegázoltunk meztelen lábunkkal a falun keresztül folyó kristálytisza patakba és erőnk utolsó megfeszítésével megindultunk a legmeredekebb útszakaszon Décsébe.

Hamar kipihentük az utazás fáradalmait és a második nap már meg is kezdődött a rendes tábori élet. A tábor az emeletes iskolában volt elszállásolva, ami zöld szalugáteres ablakaival valóságos kastélyként hatott a falu apró kis házai között. Az épületben két pajtásági terem, parancsnoki szoba és ebédlő volt. Az udvari épületben elhelyezett konyhában közlünk kikerült szakácsok gazdálkodtak nagy szakértelemmel.

Reggelenként a napos harsány „ébresztő“-jére, egymásután bujtak elő a szalmazsák, szalma-fejparna és lópokróc meleg öleléséből az álmoszemű, kócos hajú leányfejek. Az ablakokon már megvillant a hajnali napsugár és csodálkozva nézte a falakat díszítő sajátkészítményű képeket, amelyek a tábori élet tréfás jeleneit örökítették meg. Minden ágy felett a kulacsok aljában virág, alattuk az ágy tulajdonosának neve ékeskedett: „X. Y. munkaszolgálatos“. 5 perc múlva már az udvarról hangzanak a katonás vezényszavak: „futás“, „törzshajlítás“! Nem sokkal később elkezdett közelharc kezdődik a mosdó körül. Háromnegyed 6-kor feszes *vigyázzban* áll a tábor a pajtásokban, ki-ki a saját ágya előtt. Pajtáságvizsga, a munkaszolgálatosok rémé következik. Nem egyszer kicsordul még a könnye is szegény kis újoncnak, amikor ötödször borítja fel a táborvezető szigorú kegyetlenséggel a nagy gonddal megvetett ágyat, mert még mindig nem hasonlít ahhoz a bizonyos *gyufáskatulyához*. Ilyenkor keletkeznek a táborfogságok is egy egy elejtett szalmaszál, rendetlen ruha, tisztítatlan cipő miatt. A táborzászló előtt mondott közös ima után egy csésze tejből és kenyérből álló reggeli következik, majd szétszéled a lelkes kis csapat a falu hepehupás utcáin. Siet mindenki a munkahelyére. Minden munkaszolgálatos leány pontos jegyzéket vezet, óráról-órára kimutatva, mit dolgozott az-

nap. Ezt időnkint ellenőrzik, sőt a parancsnoknő vagy a helyettese állandóan látogatja is a munkahelyeket, hogy személyesen ellenőrizze a leányok tevékenységét.

A női munkatábor célja elsősorban a *nemzetnevelés*: a fizikai munka csak eszköz a lakosság bizalmának elnyerésére. Amikor mi velük együtt kimentünk a határba és együtt arattunk, gyűjtöttünk, vagy kapáltunk a forró napsütésben, azt az óriási szakadékot akartuk áthidalni, amit őseink állítottak falu és város, úr és paraszt közé.

Hol itt, hol ott villan meg a határban a piros pöttyös munkaruha. A Bércről, ahol az én családommal arattam, nagyszerűen beláttuk az egész vidéket. A szemben lévő hegyoldalon szőlőt kötöz a Ráki néni kisasszonya, messzebb szénát forgatnak, ott lent a Mikló veremben pedig — úgy látom — egy bivalyszekeret irányít nagy igyekezettel egy munkaszolgálatos. Fején nagy szélű szalmakalap. Ilyet hordanak itt a falusiak is a mezei munkában. Mi is sietünk az aratással, ha így haladunk, estére kalangyában áll a búza. Sarlóval aratunk. Persze, eleinte többször vágjuk el a kezünket, mint a búza szarát. A kévéket a földbe-szúrt, két-három méter magas karóra húzzuk. Ez a kalangya, ami 32 kévéből áll. Ezeken a sovány, rossz kis földeken éppen csak annyit lehet termelni, amennyi egy-egy családnak elég. Nagyon fáradtságos a föld megművelése is; az a két-három hold, ami egy-egy család tulajdona, több tagban van és sokszor hegyeket kell megmászni, míg eljutnak a földekhez. A szántás is nehezebb a meredek hegyoldalon. Lovat nem lehet használni, tehát bivallyal és tehénnel végzik a mezei munkát. Ha azután megbetegszik a tehén, vagy lesántul, mint az én családomnál is, akkor megakad az egész munka, mert a legnagyobb dologidőben kölcsön sem kapnak marhát.

Eső, vagy a reggeli köd miatt, ami bizony sokszor csak tíz óra felé oszlott szét, néha nem dolgozhattunk a határban. Ilyenkor bőven akadt dolog a ház körül is. Mindennapi foglalkozásunk volt a puliszkafőzés. Reggel még a gyermekek aludtak, amikor feltettünk egy vafazekat a tűzre. Víz, só és néhány marék kukoricaliszt került bele. Mikor jól felfort, egy külön erre a célra készült keverővel jól összekevertük. Egész nap ezt ettük kenyér helyett is. Általában volt minden háznál két-három gyerek, de sajnos már az egyke réme itt is kezdi felütni a fejét. Széken, Szolnok-Doboka egy másik színmagyar lakosságú falujában a román uralom alatt 55 %-kal csökkent a születések száma. Pártfogásba vettük a nagy munka idején sokszor elhanyagolt apróságokat. Megmosdattuk, megfésültük őket. Az anyákat megtanítottuk a kisbabák helyes ápolására. Mostunk, sűröltünk, főztünk, hol mire volt szükség. Munkaközben állandóan beszélgettünk. Ezer kérdésükre alig győztünk feleletet adni. Sokat kellett mesélni az anyaországról. Ők is sokat meséltek a román uralomról és a felszabadulás boldog napjairól. Néha ebédet vittünk a kis Arankával. Egy tál pityókalevest, vagy fuszujkát, máskor csak ordás puliszkát. Az esztenába is felmentünk, ahol a pakulár őrizte egész nyáron át a falu összes juhát. Esténként megfejték őket, a „bács“ elkészítette a sajtot, ordát. Ebédet a faluból hozták fel nekik, mindennap másik családból. Ilyenkor mindenki megkapta a reá

eső részt. Időnként megnyírták a juhokat. Házilag fonják, szövik a gyapjufonalat. Nadrágokat (harisnya), kabátokat, pokrócokat készítenek belőle. Fehérneműjüket és ágyneműjüket is házilag készítik. Érdekes jelenség, hogy a szegényebb helyen ugyanazon anyagból készül a zsák, lepedő és törülköző. Nagy örömmel tanultuk meg mi is a fonást és esős délelőttökön vígan pergett a mi kezünkben is az orsó.

Déli fél kettőkor jelentkeztünk mindennap a táborban. Két órakor tisztségátadás volt. A szolgálatot teljesítő *napos* katonás jelentést tett a táborvezetőnek a létszámról, esetleges gyengélkedékről, a fontosabb eseményekről. Majd átadta a szolgálatot a következőknek. Ugyanekkor adta át a tisztségét az ügyeletes, valamint a két készültségi, akik a szakácsoknak segítenek (vizet hordanak, fát vágnak stb.) Farkasétvággyal láttunk hozzá a sokszor leközmasított, vagy elszórt ebédnek. Szegény szakácsok ugyancsak lapultak! Volt néhány meleg pillanatuk! Egyik reggel például nagy igyekezettel fognának hozzá a reggeli készítéséhez és akkor veszik észre, hogy a kutyák éjtszaka valahogy bejutottak a konyhába és megittak 20 liter tejet, máskor szintén a kutyák törtek össze 15 tányért. A délutáni másfél órás pihenő után közös munka, vagy alaki kiképzés következett. Nagyon értékesek voltak a nemzetvédelmi előadások, ahol jogtól, egészségvédelemtől kezdve a falu- és táj kutatásig mindenről szó volt, és sok hasznos ismeretre tettünk szert.

Este fél 8-kor már napiparancshoz sorakozik fel a tábor, teljes díszben, (pirospettyes ruha, fehér ingváll, zöld kötény, fehér zokni, fél fűzős barna cipő, csuklyás posztó körgallér és pettyes szallaggal átkötve a haj.) Egyszerre lendülnek tisztelgéshez a kezek, amint a táborvezető megjelenik. „Áldásos munkát“ fogadja a köszönést és mialatt helyettese felolvassa a napiparancsot, szigorú szemekkel vizsgál meg külön-külön mindenkit. Imához vezényli a tábort és amig csengve száll az alkonyuló magyar ég felé a magyar Hiszekegy, a *napos* lassan bevonja a táborzászlót. Azután vidám hangulatban telnek az esték. Sok szép magyar nótát tanultunk, amit mi is tovább adtunk a szombat esti tábortüzeknél a falusiaknak. De nagyon tetszettek azok a tábori dalok is, amelyek ott születtek ezeken a kedves estéken.

Este 10 órakor felhangzott a takarodó.

De elérkezett az utolsó nap is. Még egyszer kimehettünk elbúcsúzni. Fájó szívvel néztem körül. Nagyon megszerettelek, te kedves kis falu! Kicsi zsalugáteres ablakaiddal, a lejtős meredek utakkal, gyapjunadrágos, szalmakalapos, mosolygó arcú emberekkel. Hiába, el kell válni. Este van, az utolsó tábortűz. Néhány leány, a falubeli gyerekekkel már készítette is a rőzsét. A táborban is nagy mozgás volt. A szereplők próbáltak. Fent a „*pajtában*“ lázas csomagolás, hogy minél kevesebb maradjon reggelre. Táborvezetőnk már előre lement Felőrbé, hogy elkészítse a helyet a tábor részere. Közben állandóan jöttek az asszonyok. Sült csirkét, kürtös kalácsot, ordát, sajtot, szalmakalapot, háziszötteket hoznak a *kisasszonyoknak*. Még ők kérnek, bocsássa meg a *kisasszony*, ha megbántottuk valamivel. Drága, kedves emberek! Itt, a hegyek világában, ahol minden talpalatnyi földet küzdelmes mun-

kával kell feltörni, megkérgesedik a tenyér, de kifinomul a lélek. Dolgoznak és dalolnak: örömmükben, bánatukban egyaránt „fújják“ saját szerzeményű „dúdjukat“. Szeretik a szépet, a virágot, a természetet, az Istent. Fellobbant a tűz, felhangzott a „Hymnus“. Könny ragyogott a becsületes, jóságos szemekben, mikor halkan keservesen felsírt a bucsúnóta: „Piros pettyes ruhájukban viszi őket a vonat, Magyardécse: néked ebből már csak emlék marad“.

Megvártuk, míg szétszéled a nép és lampionos ballagást rendeztünk a faluban. Meg-megremegtek a pici gyertyalángok. Talán nekik is fáj a búcsú. A kapuban virágos kalapjukban szomorúan mosolyogtak a legények, virágot dobtak felénk. Egy órával később, mikor elcsendesült a tábor, az ő nótájuk is felcsendült az ablakunk alatt. Szeretetteljes rajongás érzett a hangjukból. Egyikünk sem aludt, de nem szóltunk, csak néztünk a levegőbe szólanul s a szívünk nagyon nehéz volt.

Zuhogó esőben indult el másnap 32 ökör- és bivalyszekér.

Felőr, gyökeres ellentéte Décsének: lapos vidék. A táborhelyünk szebb, mert egy régi kastélyban rendezkedtünk be. Előtte jó darab zöld pázsit, azontúl gondozatlan vadóc park kezdődik. Ott volt egy külön álló épületben a konyha és az ebédlő is. Fél kilométernyire kanyargott a Szamos, azon túl a hegyek. Gyönyörű a kilátás, de idegenebbek az emberek. Az első pillanatban érezhető a vegyes lakosságú falvak tragédiája. Mivel a magyarok kisebbségben éltek, teljesen a románok befolyása alá kerültek. Átvették nyelvüket, szokásaikat, viseletüket. Egy-más mellett áll a magyar és a román templom. Vasárnap az istentisztelet után nagy terefere indul meg a templomtéren. Magyar szót azonban csak elvétve hallunk. Teljesen kiveszett némelyikből a faji öntudat. Összeházasodtak, a gyermekeket román templomban keresztelték. Ezek aztán teljesen románoknak vallották magukat. Ebben a faluban egyetlen célja az volt munkatábornak, hogy felébressze a magyarság nemzeti lelkiismeretét. Elsősorban rászoktattuk őket arra, hogy magyarul beszéljenek. Ez persze nagyon nehéz, mert a románság legnagyobb része egy szót sem *tud* magyarul, de nem is *akar* megtanulni.

A kétheti felőri táborozást néhány éjszakai riadó szakította meg. Ilyenkor pillanatok alatt teljes felszereléssel sorakoztunk az udvaron. Persze sokszor megtörtént, hogy valaki tornaruhát húzott magára, azt híven, hogy reggeli tornához sorakozunk. Amikor belehasított a levegőbe a „riadó,“ pillanat alatt nyüzsgő hangyaboly lett a tábor. „Hol a cipóm? Add ide a zoknim, jaj a kötényem!“ hangzott a vak sötétben. Csak a napos mosolygott nagy kárörömmel, mert ő éjjel 1 óráig őrizte a tábort, neki az éféle ingyen szórakozás volt a szolgálati idejéből.

Az utolsó felőri éjszakán én voltam a napos. Viharlámpa, furkósbot és a tábori kutya társaságában üldögéltem a konyha küszöbén. Gyönyörű, csillagos nyári éjszaka borult az alvó falura. Egy-egy kocsi zörgött el néha az ilosvai országúton. Havasi oláhok mennek a rettegi vásárra. Aztán újra csend lett. Hűvösek itt az éjszakák. Megborzongva húztam össze a magamon a köpenyt, a tenyerembe hajtottam a fejemet és elgondolkoztam. Istenem, holnap már messze járunk! Letelt az idő.

Elhoztuk ide az ország különböző városaiból lelkes szívünk lobogó lángjait, hogy egygő olvasszuk ezekkel az árva, idegenek közt imbolygó magyar tüzekkel. Hadd nőjjön, hatalmasodjék és egyszer majd egyetlen fákljaként égen minden magyar szív! Vajjon sikerült-e? Megértették-e a munkánkat, szeretetünket? Ha ők meg is értettek, de mi lesz azzal a sok-sok árva faluval, amelyik lassan, észrevétlenül beleolvad egy idegen nép testébe . . . Nem, ezt nem engedhetjük! Ezt nekünk meg kell akadályozni, meg is akadályozzuk! Harcolunk minden magyar rögért, minden pici magyar lélekért!

Kún Júlia.

I R O D A L O M

Kornis Gyula: Széchenyi és a magyar költészet. Franklin-Társulat. 1941.

A könyv legnagyobb érdemét abban látjuk, hogy úttörő alapossggal állítja bele Széchenyit a reformkor lüktető szellemi világába. Ez a világ hazánkban majdnem kizárólag az irodalom világát jelentette és így szinte szükségsgzerű volt Széchenyinek az irodalommal való találkozás. De a legbensőbb ok mégis az, hogy Széchenyi a lelke mélyén egy volt az európai és hazai romantika nagy vízionáloival és életformálóival. Széchenyinek és a magyar irodalomnak a kapcsolata szerves kapcsolat volt — ez világlik ki döntő módon Kornis könyvéből. De nem csak ezért meggyőző a könyv, hanem azért is, mert a lelke mélyén annyira lírai és „képzelődő”. Széchenyi élénk állításával sokkal emberibb és léletszerűbbé is teszi, mint amilyenek roppant alkotásai magasztaláról látjuk. Így azzal is, hogy az ifjú Széchenyi irodalmi kísérleteire is rámutat, nem csak érdekes adatokkal szolgál, hanem a belső hajtőerőkre, a lelki rokonság döntő vonásaira mutat rá. Ez teszi annyira érdekessé Széchenyinek a Petőfivel való párhuzamba-állítását is. Ha nem is hatottak egymásra, mégis egymás mellé kell őket állítani, ha a *forradalmi* kor belső képét hiánytalanul akarjuk megrajzolni. Ezt érezte meg Kornis is és ezért rajzolta meg a két lángeszű „forradalmárt” úgy, hogy a közös szándékok, a közös „láz” tükrében vilantatta élénk belső lényegüket.

Vajtai István.

Vajda Endre: Vörösmarty művei regékben. Rózsavölgyi és Társa kiadása.

A könyv — az „Eger” kivételével — Vörösmarty elbeszélő műveit — és néhány drámáját adja prózai átírásban az olvasó kezébe. Ezeket az átírt történeteket szerző „regéknek” nevezi, holott nyilván nem az átírás teszi őket regékké, hanem Vörösmarty sajátos költői alkotásmódja. Szerző „regékben” akarta élénk hozni Vörösmarty bizonyos alkotásait, de azt hisszük, hogy a költő eredeti formájában „regeszerűbbek”, mint a prózai átírásban. A prózában „történetté” kopik a „rege” és amit a regében maradéktalanul el tudunk hinni — mert a költő nyelvén keresztül szinte észrevétlenül kapunk rá a képzelet szárnyaira — azt a „történetben” szegényesnek és — hihetetlennek érezzük. Vörösmarty munkáiban nem a történet fontos hanem az a különös zeneiség, az a sejtelmekben és víziókban kicsapodó líraiság, mely áradatként sodor bennünket tova, úgy, hogy nem törődünk többet semmiféle történettel és meseformálással. A prózai forma éppen a legnagyobb képzelődők és